

Στρασβούργο, 22 Οκτωβρίου 2003
(2003) 29

DGIV/EDU/CIT

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ 2001-2004

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΟΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Karen O'Shea

Ευχαριστίες

Η συγγραφέας επιθυμεί να ευχαριστήσει όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση των εγγράφων του Συμβουλίου της Ευρώπης τα οποία αποτέλεσαν την πηγή για την εκπόνηση του παρόντος γλωσσαρίου. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι συντάκτες των εκθέσεων, οι ερευνητές, οι συμμετέχοντες σε σεμινάρια και συνέδρια και το προσωπικό του Συμβουλίου της Ευρώπης. Χωρίς την επισταμένη μελέτη τους και την ώριμη σκέψη τους η εκπόνηση του παρόντος γλωσσαρίου δεν θα ήταν δυνατή.

Η συγγραφέας ελπίζει ότι οι όροι που παρέχονται στο παρόν γλωσσάριο εκφράζουν επαρκώς τις ιδέες που περιέχονται σε πολλές από τις εκθέσεις και τις μελέτες που εκπονήθηκαν και αντικατοπτρίζουν έτσι το ευρύ φάσμα απόψεων που παρατηρείται στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Τα έγγραφα στα οποία στηρίχθηκε η σύνταξη του παρόντος γλωσσαρίου παρατίθενται στη βιβλιογραφία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Εισαγωγή 5

Τμήμα I: Βασικές έννοιες 7

Πολίτης/ιδιότητα του πολίτη	Πολυμορφία
Τόποι άσκησης της ιδιότητας του πολίτη	Οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα
Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα	Δημοκρατική αγωγή του πολίτη
Πολιτιστικά δικαιώματα	Ισότητα
Δημοκρατία/δημοκρατικός	Ανθρώπινα δικαιώματα

Τμήμα II: Διαδικασίες και πρακτικές 13

Δράση	Αξιολόγηση
Ενεργητική μάθηση	Με επίκεντρο το μαθητή
Συνεργατική μάθηση	Διά βίου μάθηση
Κριτική ανάλυση	Στοχασμός
Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων	Έρευνα
	Κατάρτιση εκπαιδευτικού/εκπαιδευτή

Τμήμα III: Αποτελέσματα 19

Συναισθηματικά αποτελέσματα	Υπευθυνότητα
Γνωστικά αποτελέσματα	Κοινωνική συνοχή
Συμμετοχή	Αλληλεγγύη
Θετική ειρήνη	Αειφόρος ανάπτυξη
Πρακτικά αποτελέσματα ή αποτελέσματα δράσης	

Βιβλιογραφία 23

Περίληψη

Η δημοκρατική αγωγή του πολίτη (στο παρόν γλωσσάριο θα χρησιμοποιείται εφεξής ο όρος ΔΑΠ) είναι ένα θέμα που έχει προσλάβει ιδιαίτερη σημασία και έχει προκαλέσει έντονο ενδιαφέρον στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και των επιμέρους κρατών μελών, γεγονός που οδήγησε στη διεύρυνση της συζήτησης και στη συμπερίληψη νέων εταίρων στον τομέα αυτό. Πολλοί από τους νέους αυτούς εταίρους διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ΔΑΠ σε επίπεδο πολιτικής. Ορισμένοι πάλι από αυτούς τους νέους εταίρους δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι με τις σημασιολογικές αποχρώσεις πολλών από τους όρους που χρησιμοποιούνται συνήθως στο πλαίσιο συζητήσεων και αντιπαραθέσεων σχετικά με τη ΔΑΠ. Συνεπώς, το παρόν γλωσσάριο πρέπει να θεωρηθεί ως μέσο προώθησης της πολιτικής ΔΑΠ στα κράτη μέλη.

Η συμπερίληψη του πλήρους φάσματος των όρων που συνδέονται με τη ΔΑΠ υπερβαίνει το πεδίο εφαρμογής του παρόντος γλωσσαρίου. Οι όροι που επιλέχθηκαν εκφράζουν τις τρέχουσες απόψεις στο πλαίσιο ορισμένων εγγράφων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Δεν προσφέρονται ως αυστηροί ορισμοί αλλά μάλλον ως σύντομες διερευνήσεις του όρου και της σχέσης του με τη ΔΑΠ.

Το γλωσσάριο περιλαμβάνει τριανταέναν όρους και διαιρείται σε τρία τμήματα, συγκεκριμένα τα εξής:

- Βασικές έννοιες
- Διαδικασίες και πρακτικές της ΔΑΠ
- Αποτελέσματα της ΔΑΠ.

Με τον τρόπο αυτό το γλωσσάριο επιδιώκει να προσφέρει στον αναγνώστη ένα εισαγωγικό πλαίσιο και ένα δρόμο μέσω των σημαντικών όρων που συνδέονται με τη ΔΑΠ.

1. Εισαγωγή

Ιστορικό

Το πρώτο σχέδιο ΔΑΠ (1997-2000) επιδίωξε να διερευνήσει τις έννοιες και την πρακτική της δημοκρατικής αγωγής του πολίτη μέσω της έρευνας, συνεδρίων και τόπων υποστήριξης της ιδιότητας του πολίτη. Ως αποτέλεσμα της επιτυχίας του εν λόγω σχεδίου ένα δεύτερο σχέδιο ξεκίνησε το 2001 το οποίο και θα συνεχιστεί έως το 2004. Στο πλαίσιο αυτού του δεύτερου σχεδίου, η ανάπτυξη πολιτικής προσδιορίστηκε ως πρώτη προτεραιότητα, ενώ σήμερα υπάρχουν ορισμένες δραστηριότητες υπό εξέλιξη.

Το 2001 διοργανώθηκε το πρώτο διεθνές σεμινάριο για τις πολιτικές και τα ρυθμιστικά πλαίσια της ΔΑΠ, ενώ σημαντική πρόοδος επιτεύχθηκε με το διορισμό εθνικών συντονιστών ΔΑΠ σε κάθε κράτος μέλος. Υπάρχουν επίσης δύο σημαντικές μελέτες υπό εξέλιξη: «Η πανευρωπαϊκή μελέτη σχετικά με τις πολιτικές για τη ΔΑΠ» και το «Κοινό πλαίσιο για τις κοινοτικές ΔΑΠ».

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το πρώτο σχέδιο ΔΑΠ ήταν το πλαίσιο για τη διερεύνηση των εννοιών και των πρακτικών που αποτελούν τον πυρήνα της ΔΑΠ. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εκπονήθηκαν ορισμένα σημαντικά έγγραφα, πολλά από τα οποία παρατίθενται στη βιβλιογραφία. Ωστόσο, καθώς και το έργο έχει στραφεί προς την κατεύθυνση της χάραξης πολιτικής, προέκυψε η ανάγκη για ένα σύντομο γλωσσάριο όρων.

Στόχος

Ο γενικός στόχος του παρόντος γλωσσαρίου είναι να υποστηρίξει τους αρμόδιους χάραξης πολιτικής και τους επαγγελματίες του τομέα στο έργο της προώθησης της ΔΑΠ στα κράτη μέλη. Το γλωσσάριο επιδιώκει να το επιτύχει ως εξής:

- προσφέροντας στους αναγνώστες μια εξήγηση των βασικών όρων που συνδέονται με τη ΔΑΠ
- παρέχοντας το νήμα που θα τους οδηγήσει στην κατανόηση της έννοιας της δημοκρατικής αγωγής του πολίτη με την επικέντρωση σε τρεις βασικούς τομείς, (i) τις βασικές έννοιες, (ii) τις διαδικασίες και πρακτικές και (iii) τα αποτελέσματα.
- υποστηρίζοντας την ανάπτυξη μιας κοινής αντίληψης της δημοκρατικής αγωγής του πολίτη (ΔΑΠ) μεταξύ των κρατών μελών.

Το γλωσσάριο διερευνά τριανταμία βασικές ιδέες που αναφέρονται στα έγγραφα συζήτησης, τις εκθέσεις και την έρευνα που έχουν πραγματοποιηθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Οι αναγνώστες πρέπει να σημειώσουν, ωστόσο, ότι οι επεξηγήσεις που προσφέρονται δεν είναι οριστικές, αλλά επιδιώκουν να εκφράσουν τη σύγχρονη σκέψη.

Δομή

Το γλωσσάριο δομείται με τον ακόλουθο τρόπο.

Τμήμα I: Βασικές έννοιες: προσφέρει μια διερεύνηση της ΔΑΠ μέσω όρων όπως η «ιδιότητα του πολίτη», τα «ατομικά και πολιτικά δικαιώματα» και τα «ανθρώπινα δικαιώματα».

Τμήμα II: Διαδικασίες και πρακτικές: εστιάζεται στη διαδικασία και την πρακτική της ΔΑΠ, εξετάζοντας όρους όπως η «διά βίου μάθηση», η «ενεργός μάθηση», η «συνεργατική μάθηση» και η «κριτική ανάλυση».

Τμήμα III: Αποτελέσματα της ΔΑΠ: διερευνά τα αποτελέσματα που συνδέονται με τη ΔΑΠ, όπως π.χ. οι «γνωστικές ικανότητες», η «συμμετοχή», η «υπευθυνότητα» και η «αλληλεγγύη».

Βιβλιογραφία: Το γλωσσάριο τελειώνει με τη βιβλιογραφία των κειμένων που αποτέλεσαν την πηγή των όρων και των ιδεών που περιλαμβάνονται στο παρόν πόνημα.

Τμήμα Ι: Βασικές έννοιες

Με σκοπό την επίτευξη της κοινής αντίληψης της ΔΑΠ, οι ακόλουθοι όροι προσφέρουν στον αναγνώστη μια γενική αντίληψη ορισμένων θεμελιωδών εννοιών οι οποίες αποτελούν τη βάση της τριμερούς έννοιας της δημοκρατικής αγωγής του πολίτη. Οι όροι που περιλαμβάνονται στα τμήματα αυτά είναι:

- Πολίτης/ιδιότητα του πολίτη
- Τόποι άσκησης της ιδιότητας του πολίτη
- Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα
- Πολιτιστικά δικαιώματα
- Δημοκρατία/δημοκρατικός
- Πολυμορφία
- Οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα
- Δημοκρατική αγωγή του πολίτη
- Ισότητα
- Ανθρώπινα δικαιώματα

Πολίτης/ Ιδιότητα του πολίτη

Στο πλαίσιο του Συμβουλίου αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ότι όροι όπως ο «πολίτης» και η «ιδιότητα του πολίτη» ούτε είναι σταθεροί ούτε περιορίζονται σε ένα μόνον ορισμό.

Στο πλαίσιο της ΔΑΠ ο όρος πολίτης μπορεί να περιγραφεί γενικότερα ως *«ένα πρόσωπο που συνυπάρχει σε μια κοινωνία»*. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η ιδέα του πολίτη σε σχέση με το κράτος-έθνος δεν είναι πλέον συναφής ή ισχύουσα, αλλά, καθώς το κράτος-έθνος δεν είναι πλέον η μόνη επίσημη εξουσία, δημιουργήθηκε η ανάγκη να αναπτυχθεί μια πιο ολιστική άποψη την έννοιας αυτής.

Αυτή η ευρύτερη αντίληψη του πολίτη και της ιδιότητας του πολίτη προσφέρει ένα δυναμικό *νέο μοντέλο για τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο ζούμε μαζί*. Η πρόκληση, συνεπώς, είναι να υπερβούμε τους περιορισμούς του «κράτους-έθνους» ώστε να φτάσουμε στην έννοια της «κοινότητας», η οποία περιλαμβάνει το τοπικό, το εθνικό, το περιφερειακό και το διεθνές πλαίσιο στο οποίο ζουν τα άτομα.

Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης η ιδέα του «πολίτη» και της «ιδιότητας του πολίτη» περιλαμβάνει την ιδέα της *«θέσης»* και του *«ρόλου»*. Η ιδέα αυτή περιλαμβάνει ζητήματα που αφορούν δικαιώματα και υποχρεώσεις αλλά και τις ιδέες της ισότητας, της πολυμορφίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Δεν είναι πλέον αρκετό να περιορίζεται η ιδέα της «ιδιότητας του πολίτη» στην πράξη του εκλέγειν. Πρέπει επίσης να περιλάβει *το φάσμα ενεργειών* που ασκούνται από ένα άτομο, οι οποίες έχουν αντίκτυπο στη ζωή της κοινότητας (τοπικής, εθνικής, περιφερειακής και διεθνούς) και για το λόγο αυτό *απαιτούν ένα*

δημόσιο χώρο μέσα στον οποίο τα άτομα μπορούν να δρουν από κοινού.

Τόποι άσκησης της ιδιότητας του πολίτη

Ο τόπος άσκησης της ιδιότητας του πολίτη είναι ο όρος που δίνεται σε μια *νέα ή καινοτόμο μορφή δημοκρατικής ζωής*. Οι τόποι αυτοί είναι τοπικά σχέδια βάσης που επιχειρούν να δώσουν ζωή στις αρχές της σύγχρονης δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη και να τις εφαρμόσουν.

Ένας τόπος άσκησης της ιδιότητας του πολίτη μπορεί να καλύπτει *ορισμένες παρόμοιες δραστηριότητες εντός* μιας συγκεκριμένης περιοχής ή περισσότερων γεωγραφικών περιοχών ή, τέλος, εντός μιας ολόκληρης χώρας.

Στους τόπους αυτούς συμμετέχουν γενικά *διάφοροι συντελεστές*. *Οι εν λόγω τόποι ελέγχονται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, διερευνούν διάφορες μορφές συμμετοχής, καταπολεμούν τον αποκλεισμό και αποσκοπούν στην κοινωνική αλλαγή*. Βασίζονται στις αξίες και στις δημοκρατικές διαδικασίες, τις οποίες και στοχεύουν να προωθήσουν και να εδραιώσουν.

Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα

Τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα αφορούν κυρίως *εκείνες τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των ατόμων τα οποία το κράτος δεσμεύεται να σέβεται*.

Τα δικαιώματα αυτά, τα οποία συχνά θεωρούνται ως «η πρώτη γενιά» των ανθρώπινων δικαιωμάτων, περιλαμβάνουν το δικαίωμα της ελευθερίας και της ασφάλειας του προσώπου, το δικαίωμα για έντιμη δίκη, το τεκμήριο αθωότητας, το δικαίωμα του γάμου, το δικαίωμα της συμμετοχής στο δημόσιο βίο. Περιλαμβάνουν επίσης την απαγόρευση των βασανιστηρίων καθώς και κάθε άλλης σκληρής και απάνθρωπης μεταχείρισης, της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας.

Τα δικαιώματα αυτά σκιαγραφούνται διεθνώς στο σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα που εγκρίθηκε από τη Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1966.

Πολιτιστικά δικαιώματα

Η έννοια «των πολιτιστικών δικαιωμάτων» εντός του πλαισίου της ΔΑΠ αφορά γενικότερα *ζητήματα «ταυτότητας»*. Στα ζητήματα ταυτότητας περιλαμβάνονται: η γλώσσα και όλα όσα συνεπάγεται, η ιδιότητα του μέλους ομάδων, κοινοτήτων, λαών καθώς και ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η έννοια «των πολιτιστικών δικαιωμάτων» αποτελεί αντικείμενο μιας από τις πιο ενδιαφέρουσες σημερινές συζητήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ενώ η πολυπολιτισμική φύση των κοινωνιών μας γίνεται ευρύτερα αποδεκτή, η πολιτική και νομική αντιμετώπιση αυτής της πραγματικότητας, δηλαδή ο ορισμός των δικαιωμάτων, των ατόμων που έχουν τα δικαιώματα αυτά και, ακόμη περισσότερο, των ομάδων που είναι αρμόδιες για την εφαρμογή τους, εξακολουθούν να διερευνώνται.

Δημοκρατία/ Δημοκρατικός

Η δημοκρατία είναι μια *μορφή κοινής διαβίωσης στο πλαίσιο μιας κοινότητας*. Μέσα σε μια δημοκρατία είναι πολύ σημαντικό να έχει κανείς τη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε διάφορες λύσεις, όταν προκύπτουν ζητήματα ή προβλήματα καθώς και να έχει την ελευθερία να τη χρησιμοποιήσει.

Αυτή η αντίληψη της δημοκρατίας σηματοδοτεί τη μετατόπιση της έμφασης. Η παραδοσιακή αντίληψη της δημοκρατίας ως μορφής διακυβέρνησης και πολιτικού συστήματος που βασίζεται στο μάλλον περιορισμένο ρόλο των πολιτών ως ψηφοφόρων αμφισβητήθηκε από τις ιδέες της συμμετοχής και της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Στο πλαίσιο της ΔΑΠ το επίθετο «δημοκρατικός» δίνει έμφαση στο γεγονός ότι πρόκειται για *ιδιότητα του πολίτη που βασίζεται στις αρχές και τις αξίες των ανθρώπινων δικαιωμάτων, στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, στον πλουραλισμό, στην πολιτιστική πολυμορφία και στην υπεροχή του δικαίου*.

Πολυμορφία

Η πολυμορφία συνεπάγεται την υπέρβαση της ιδέας της ανοχής προς την κατεύθυνση του *πραγματικού σεβασμού και εκτίμησης της διαφοράς*. Η πολυμορφία βρίσκεται στον πυρήνα της ιδέας του πλουραλισμού και του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα και αποτελεί συνεπώς *ακρογωνιαίο λίθο της ΔΑΠ*.

Η ΔΑΠ, συνεπώς, πρέπει να προσφέρει ευκαιρίες για την εξέταση των αντιλήψεων, την αμφισβήτηση των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων. Πρέπει επίσης να στοχεύει στην εξασφάλιση ότι η τοπική, εθνική, περιφερειακή και διεθνής κοινότητα *χαιρετίζει και αγκαλιάζει τη διαφορά*.

**Οικονομικά
και
κοινωνικά
δικαιώματα**

Τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα αφορούν κυρίως τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την *πλήρη ανάπτυξη του ανθρώπου και την παροχή επαρκούς βιοτικού επιπέδου*.

Συχνά αποκαλούμενα ως «η δεύτερη γενιά» ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα δικαιώματα αυτά είναι πιο δύσκολο να εφαρμοστούν, καθώς θεωρείται ότι εξαρτώνται από τους διαθέσιμους πόρους. Περιλαμβάνουν δικαιώματα, όπως π.χ.: το δικαίωμα στην εργασία, το δικαίωμα στην εκπαίδευση, το δικαίωμα στην αναψυχή και το δικαίωμα σε επαρκές βιοτικό επίπεδο.

Τα δικαιώματα αυτά σκιαγραφούνται διεθνώς στο σύμφωνο για τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα που εγκρίθηκε από την Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1966.

**Δημοκρατική
αγωγή του πολίτη**

Η δημοκρατική αγωγή του πολίτη (ΔΑΠ) προέκυψε από πιο παραδοσιακά προγράμματα, όπως π.χ. η αγωγή του πολίτη. Η ΔΑΠ ως προσέγγιση *δίνει έμφαση στην ατομική εμπειρία* και στην αναζήτηση πρακτικών που αποσκοπούν *στην προώθηση της ανάπτυξης κοινοτήτων που να επιδιώκουν τη δημιουργία αυθεντικών σχέσεων*. Αφορά το άτομο και τις σχέσεις του με τους άλλους, την οικοδόμηση προσωπικών και συλλογικών ταυτοτήτων, τους όρους της από κοινού διαβίωσης, για να κατονομάσουμε λίγες μόνον από αυτές.

Θεμελιώδης στόχος της ΔΑΠ είναι η *προαγωγή ενός πνεύματος δημοκρατίας και ανθρώπινων δικαιωμάτων*, ενός πνεύματος που να δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αναπτύξουν το συλλογικό έργο της οικοδόμησης κοινοτήτων. Έτσι, επιδιώκει να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή, την αμοιβαία κατανόηση και την αλληλεγγύη.

Ως εκπαιδευτική πρωτοβουλία, η ΔΑΠ *απευθύνεται σε όλα τα άτομα*, ανεξαρτήτως της ηλικίας τους ή του ρόλου τους στην κοινωνία. Συνεπώς, υπερβαίνει το σχολικό περιβάλλον στο οποίο συχνά εφαρμόζεται για πρώτη φορά. Η ΔΑΠ είναι μια *διαδικασία διά βίου μάθησης* που επικεντρώνεται στους ακόλουθους στόχους:

*συμμετοχή,
εταιρική σχέση,
κοινωνική συνοχή,
πρόσβαση,
δικαιοσύνη,
ευθύνη και
αλληλεγγύη.*

Η ΔΑΠ είναι, συνεπώς, ένα σύνολο πρακτικών και δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται ως προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω, η οποία επιδιώκει *να βοηθήσει τους μαθητές, τους νέους και τους ενήλικους να συμμετέχουν ενεργητικά και υπεύθυνα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο των κοινοτήτων τους*. Η συμμετοχή είναι βασική για την προαγωγή και την ενίσχυση του δημοκρατικού πνεύματος που βασίζεται στη γνώση και την προσήλωση σε κοινές θεμελιώδεις αξίες, όπως π.χ. τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι ανθρώπινες ελευθερίες, η ισότητα της διαφοράς και το κράτος δικαίου.

Η ΔΑΠ επικεντρώνεται στην παροχή διά βίου ευκαιριών για την *απόκτηση, εφαρμογή και διάδοση γνώσης, αξιών και δεξιοτήτων* που συνδέονται με τις δημοκρατικές αρχές και διαδικασίες μέσα στο ευρύ φάσμα της επίσημης και της ανεπίσημης διδασκαλίας και μάθησης.

Ισότητα

Η ισότητα ως «έννοια» αναγνωρίζει ότι *ο καθένας, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, γένους, θρησκείας, εθνικότητας κ.τ.λ., έχει τα ίδια δικαιώματα*.

Το προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αρχίζει με την φράση: «Επειδή η αναγνώριση της

αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέρη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτριωτών δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο».

Η έννοια της ιδιότητας του πολίτη δεν μπορεί να διαχωριστεί από τα ζητήματα ισότητας. Η ύπαρξη ανισοτήτων μέσα στις κοινωνίες ή μεταξύ των κοινωνιών παρακωλύει την αποτελεσματική άσκηση της ιδιότητας του πολίτη. Για το λόγο αυτό, η ιδέα της ισότητας βρίσκεται στον *πυρήνα της ΔΑΠ*. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να ενδιαφέρεται για ζητήματα ισότητας και να *ενδυναμώνει τα άτομα να δρουν εναντίον κάθε μορφής διάκρισης*.

Ανθρώπινα δικαιώματα

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν εξίσου *την ανάπτυξη του συνόλου του δυναμικού των ανθρώπινων όντων* και τη σχέση τους με τους άλλους όπως και την *επίσημη καταγραφή των ευθυνών του κράτους έθνους ως προς τα άτομα*.

Στα σημαντικά έγγραφα για τα ανθρώπινα δικαιώματα περιλαμβάνονται η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Παραδοσιακά, τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν διαιρεθεί σε κατηγορίες, συγκεκριμένα *σε ατομικά, πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα*. Οι κατηγορίες αυτές συνδέονται συχνά με συγκεκριμένες χρονικές περιόδους: τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, που θεωρούνται ως «η πρώτη γενιά», ακολουθούνται από τα κοινωνικά και οικονομικά ως «η δεύτερη γενιά» και, στη συνέχεια, από τα πολιτιστικά δικαιώματα ή δικαιώματα ανάπτυξης, που θεωρούνται ως «η τρίτη γενιά».

Με την επιφύλαξη της αξίας της κατηγοριοποίησης των δικαιωμάτων, η ΔΑΠ *επιδιώκει να προωθήσει την ολοκληρωμένη κατανόηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων*. Δίνει την ίδια έμφαση σε όλες τις κατηγορίες, δηλ. στα ατομικά, στα πολιτικά, στα κοινωνικά, στα οικονομικά και στα πολιτισμικά δικαιώματα. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκει να εξισορροπήσει την τάση που υπήρχε να θεωρούνται ορισμένα δικαιώματα ως πιο σημαντικά από άλλα.

Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωριστεί ότι, ενώ παραδοσιακά τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν συνδεθεί με το κράτος και τη σχέση του με το άτομο στο πλαίσιο της ΔΑΠ, *η γλώσσα των ανθρώπινων δικαιωμάτων είναι γλώσσα που δίνει έμφαση όλο*

*και περισσότερο στα δικαιώματα «ομάδων» ή «εθνοτήτων». Οι απόπειρες να συμπεριληφθούν οι ιδέες αυτές στη ΔΑΠ είναι σημαντικές για την **ανάπτυξη της ίδιας της έννοιας** καθώς και για την ανάπτυξη των τοπικών, εθνικών και περιφερειακών κοινοτήτων.*

ΤΜΗΜΑ ΙΙ: Διαδικασίες και πρακτικές

Η δημοκρατική αγωγή του πολίτη είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία. Φιλοδοξεί να αποτελέσει «βέλτιστη πρακτική» και συνεπώς στηρίζεται σε ένα ιδιαίτερο ήθος. Ως πρακτική χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους. Οι όροι που σκιαγραφούνται κατωτέρω δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση πλήρη κατάλογο, αλλά πρέπει μάλλον να θεωρηθούν ως εισαγωγή στις βασικές έννοιες αυτής της εκπαιδευτικής πρωτοβουλίας. Οι όροι που περιλαμβάνονται είναι οι εξής:

- Δράση
- Ενεργητική μάθηση
- Συνεργατική μάθηση
- Κριτική ανάλυση
- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων
- Αξιολόγηση
- Με επίκεντρο το μαθητή
- Διά βίου μάθηση
- Στοχασμός
- Έρευνα
- Κατάρτιση εκπαιδευτικού/ εκπαιδευτή

Δράση

Η θέση της δράσης στο πλαίσιο των διαδικασιών μάθησης της ΔΑΠ είναι καίρια για την *ανάπτυξη της ενεργού ιδιότητας του πολίτη*. Πρόκειται για μια δέσμευση στο πλαίσιο της διαδικασίας μάθησης ώστε να δοθεί η δυνατότητα στα άτομα που μαθαίνουν να κινηθούν πέραν της γνωστικής διάστασης της μάθησης με τη *χρησιμοποίηση των δεξιοτήτων τους ή/και την ανάπτυξη νέων*.

Ωστόσο, η δράση συμπεριλαμβάνει και τη γνωστική διάσταση. Υποστηρίζεται από την αντίληψη του συντελεστή σχετικά με το τι συμβαίνει. Η δράση στη συνέχεια γίνεται αντικείμενο στοχασμού που της δίνει μεγαλύτερη σημασία στα μάτια του ατόμου. Στο πλαίσιο της ΔΑΠ η δράση αποτελεί *τμήμα μιας συνολικής διαδικασίας* και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μεμονωμένη δραστηριότητα.

Δράσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν σε *πολλά επίπεδα*: στο πλαίσιο περιβαλλόντων μάθησης, στο πλαίσιο εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, στο πλαίσιο της τοπικής κοινότητας καθώς και ως δράσεις για την παγκόσμια αλλαγή.

Ενεργητική μάθηση

Η ενεργητική μάθηση μπορεί να περιγραφεί ως η διαδικασία της *«μάθησης μέσω της πράξης»*. Πρόκειται για μια εκπαιδευτική διαδικασία κατά την οποία ο *μαθητής είναι ενεργητικός εταίρος*

στη διαδικασία μάθησης και όχι παθητικός δέκτης της γνώσης. Τα άτομα ή οι ομάδες μαθαίνουν καλύτερα όταν συμμετέχουν ενεργητικά στη δική τους μάθηση.

Όσον αφορά τις μεθόδους διδασκαλίας, απαιτούνται διαφορετικές προσεγγίσεις και μέθοδοι. Οι μέθοδοι που επιλέγονται πρέπει να παρέχουν *ευκαιρίες στο άτομο που μαθαίνει να σκεφθεί, να πράξει και να στοχαστεί.* Συμπεριλαμβάνοντας και τις τρεις αυτές διαστάσεις, *η ενεργητική μάθηση επιδιώκει να λάβει υπόψη το πρόσωπο στην ολότητά του.*

Οι ενεργητικές μέθοδοι μάθησης που συνδέονται με τη ΔΑΠ περιλαμβάνουν: την ανταλλαγή ιδεών, τα παιχνίδια ρόλων, την αντιπαράθεση απόψεων, τη συζήτηση και το έργο βάσει σχεδίων.

Συνεργατική μάθηση

Η συνεργατική μάθηση αφορά τη *μάθηση από άλλους και με άλλους.* Αναφέρεται στην κοινωνική και διαλογική μάθηση όπου οι *διαδικασίες ομάδας γίνονται το βασικό επίκεντρο.* Οι δραστηριότητες συνεργατικής μάθησης δίνουν τη δυνατότητα στα άτομα να μαθαίνουν μαζί μέσω της εργασίας επί κοινών σχεδίων. Η συνεργατική μάθηση μπορεί επίσης να ενθαρρύνει τα άτομα που μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα μαζί, να στοχάζονται και να εκφράζονται καλύτερα. Η θέση της συνεργατικής μάθησης στη ΔΑΠ είναι τόσο σαφής όσο και *η ίδια η ΔΑ: αφορά την ανάπτυξη των πολιτών που συνυπάρχουν* με άλλους πολίτες.

Η συμπερίληψη δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης εξασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ ατομικής και συλλογικής μάθησης. Δεν σημαίνει το τέλος της ατομικής μάθησης και *μπορεί να συμπληρώνεται* με τη χρήση υπολογιστών, με τη χρήση προσωπικού έργου στοχασμού και με τη χρήση προσωπικού έργου στο πλαίσιο σχεδίων. Οι δραστηριότητες συνεργατικής μάθησης μπορούν επίσης να περιλαμβάνουν τη χρήση δικτυακών προσεγγίσεων, όπως *η αδελφοποίηση δραστηριοτήτων και τα δίκτυα σχολείων επιγραμμής κ.τ.λ.*

Κριτική ανάλυση

Η κριτική ανάλυση είναι η *διαδικασία κατά την οποία το άτομο που μαθαίνει ενθαρρύνεται και υποστηρίζεται να αναπτύξει και να χρησιμοποιήσει τις δεξιότητες της κριτικής σκέψης.*

Οι δεξιότητες κριτικής σκέψης περιλαμβάνουν τις δεξιότητες έρευνας, ερμηνείας, παρουσίασης και στοχασμού. Περιλαμβάνει τη διαδικασία διαμόρφωσης της γνώμης κάποιου, τη διαδικασία να

μάθει να την εκφράζει και, εφόσον χρειάζεται, να την αναθεωρεί. Η κριτική ανάλυση περιλαμβάνει την υπέρβαση των απλών εξηγήσεων και τη *διερεύνηση ζητημάτων κατά πιο σύνθετο τρόπο*.

Η κριτική ανάλυση αποτελεί *αναπόσπαστο τμήμα της οικοδόμησης της κριτικής κοινωνικής συνείδησης* και έτσι αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της ΔΑΠ. Περιλαμβάνει τη συνεχή ανάλυση της σύγχρονης κοινωνίας και των δυνάμεων που τη διαμορφώνουν.

Οι μέθοδοι που υποστηρίζουν την κριτική ανάλυση περιλαμβάνουν δραστηριότητες όπως *η ανάλυση των μέσων ενημέρωσης, η αντιπαράθεση απόψεων, το έργο στο πλαίσιο σχεδίων* κ.ο.κ.

Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Η έννοια της ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων *εφαρμόζεται σε όλα τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα*. Μπορεί να θεωρηθεί *ως η διαδικασία* μέσω της οποίας τα ερωτήματα «Τι θέλουμε να μάθει το άτομο που μαθαίνει;» και «Πώς υποστηρίζουμε τη μάθηση;» *«μεταφράζονται σε ουσιαστικές διαδικασίες και πρακτικές που χρησιμοποιούνται από όλους τους εκπαιδευτές από κοινού με τα άτομα που μαθαίνουν»*.

Είτε μέσα σε μια αίθουσα διδασκαλίας είτε σε κάποιο ίδρυμα εκπαίδευσης ενηλίκων είτε στο πλαίσιο του εθνικού συμβουλίου προγραμμάτων σπουδών, η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων περιλαμβάνει τη βούληση να δεσμευτεί κανείς στη *δημιουργία μαθησιακών πλαισίων* που να πληρούν τις ανάγκες των ατόμων που μαθαίνουν.

Στην ιδανική περίπτωση, όποιο και αν είναι το πλαίσιο, η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων απαιτεί τη δέσμευση για *συνεχή επαναξιολόγηση και μεταβολή*, καθώς εμφανίζονται νέες ιδέες όσον αφορά τη διδασκαλία και τη μάθηση σχετικά με τη ΔΑΠ.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση είναι μια *διαδικασία κατά την οποία οι δραστηριότητες εξετάζονται με πνεύμα διαφάνειας ως προς την αλλαγή*. Η αξιολόγηση δεν είναι αποτίμηση. Δεν αφορά αποκλειστικά αυτό που έχει συμβεί, αλλά επικεντρώνεται επίσης και σε αυτό που *μπορεί να βελτιωθεί*. Πρόκειται για μια διαδικασία στοχασμού και δράσης.

Η αξιολόγηση είναι μια δραστηριότητα βάσει διαδικασίας. Μπορεί να περιλαμβάνει τον καθορισμό στόχων, σκοπών, επιδιώξεων, την επιλογή των συμμετεχόντων, τη συγκέντρωση, την ανάλυση και τη διάδοση δεδομένων.

Η θέση της αξιολόγησης στην ανάπτυξη της ΔΑΠ ως εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι ουσιώδης. Περιλαμβάνει την εξέταση αυτού που συμβαίνει *σε όλα τα επίπεδα*, από την αίθουσα διδασκαλίας ή το περιβάλλον μάθησης έως το υψηλότερο επίπεδο έργου πολιτικής. Περαιτέρω, πρέπει να υποστηρίζεται από τη *δέσμευση για την ενθάρρυνση της «βέλτιστης πρακτικής».*

Με επίκεντρο το μαθητή

Μια προσέγγιση ως προς την εκπαίδευση με επίκεντρο το μαθητή θέτει τις προσπάθειες του μαθητή να καταλάβει πράγματα στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας. Το άτομο καθίσταται έτσι ο πρωταρχικός στόχος. Η αφετηρία μάθησης είναι η *δική του εμπειρία.*

Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΔΑΠ πρέπει συνεπώς να επικεντρώνεται συνολικά στο άτομο που μαθαίνει *συμπεριλαμβάνοντας αυτό που αφορά το άτομο*, τον εργαζόμενο και τον πολίτη κατά τη διάρκεια της ζωής του. Έτσι, κατά την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ΔΑΠ, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η μοναδικότητα κάθε μαθησιακού περιβάλλοντος.

Η διά βίου μάθηση

Η διά βίου μάθηση αναγνωρίζει ότι κάθε άτομο βρίσκεται σε μια *συνεχή διαδικασία μάθησης.* Η σημασία αυτής της έννοιας για τη ΔΑΠ συνδέεται με το γεγονός ότι η δημοκρατική αγωγή του πολίτη δεν μπορεί να περιορίζεται στα σχολεία. Έτσι η μάθηση για τη δημοκρατική αγωγή του πολίτη πρέπει να θεωρηθεί ως *ένα εκτεταμένο έργο που πρέπει να περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα επίσημων και ανεπίσημων πλαισίων εκπαίδευσης.*

Η διά βίου μάθηση *απαιτεί την ολιστική προσέγγιση όσον αφορά την εκπαίδευση.* Επιτελείται σε ένα πολύ ευρύ φάσμα χώρων, συμπεριλαμβανομένων των χώρων εργασίας και των δραστηριοτήτων των τοπικών κοινωνιών, και πρέπει να είναι διαθέσιμη σε όλα τα άτομα και τις ομάδες μέσα σε μια κοινωνία, π.χ.: μέσα ενημέρωσης, αστυνομία, επαγγελματίες του τομέα της υγείας κ.ο.κ.

Η ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού προγράμματος διά βίου μάθησης απαιτεί το *συντονισμό και τη συνεργασία* των σχετικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και οργανισμών σε όλα τα επίπεδα.

Στοχασμός

Ο στοχασμός είναι η *διαδικασία μέσω της οποίας ένα άτομο ή μια ομάδα εξετάζει ενεργητικά αυτό που έχει συμβεί*. Ο στοχασμός αποτελεί τμήμα της προσήλωσης στην ιδέα της στοχαστικής μάθησης και δράσης.

Η ΔΑΠ ως διαδικασία ενθαρρύνει τη στοχαστική μάθηση. **Ο στοχασμός συμβάλλει στο να δίνεται νόημα στη δράση και το αντίστροφο**. Χωρίς τη συμπερίληψη στοχαστικών δραστηριοτήτων ο μαθητής μπορεί να χάσει μια πραγματική ευκαιρία να αναπτύξει την αντίληψή του.

Στις στοχαστικές δραστηριότητες μπορούν να *συμπεριλαμβάνονται η χρήση προσωπικών ημερολογίων, γενικών ημερολογίων, ημερήσιων καταγραφών ή η συζήτηση στο πλαίσιο μικρών ομάδων* σχετικά με το τι συνέβη ή τι έχει παγιωθεί ως μάθηση.

Έρευνα

Η έρευνα αφορά τη *μάθηση και τη ανακάλυψη*. Πρόκειται για μια διαδικασία μέσω της οποίας διερευνώνται, αναλύονται και ανταλλάσσονται ερωτήματα ή ιδέες. Υπάρχουν *πολλές μορφές και προσεγγίσεις* ως προς την εκπαιδευτική έρευνα γενικά καθώς και ως προς τη ΔΑΠ ειδικότερα.

Η εκπαιδευτική έρευνα μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη *της μεγαλύτερης κατανόησης της μαθησιακής διαδικασίας*. Μπορεί να προσφέρει *έμπνευση και πληροφορίες σχετικά με βασικές αντιλήψεις και ιδέες* που μπορούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών σε όλα τα κράτη μέλη. **Μπορεί να υποστηρίξει την αξιολόγηση**, προσφέροντας ευκαιρίες για να εξεταστεί η τρέχουσα πρακτική, να ανακαλυφθεί αυτό που λειτουργεί και αυτό που μπορεί να λειτουργήσει καλύτερα. **Μπορεί να υποστηρίξει τις δημοκρατικές πρακτικές** με την εξασφάλιση ότι εξετάζονται και τεκμηριώνονται οι γνώμες και οι ιδέες των μαθητών σχετικά με τη ζωή.

Κατάρτιση εκπαιδευτικού /εκπαιδευτή

Η κατάρτιση εκπαιδευτικού/εκπαιδευτή είναι ο *ευρύς όρος που δίνεται τόσο στην προκαταρκτική όσο και στη συνεχιζόμενη επαγγελματική ανάπτυξη όλων των εκπαιδευτών.*

Μπορεί να θεωρηθεί ως *απάντηση στην αναγκαιότητα ύπαρξης μιας ομάδας εμπειρογνομόνων* εκπαιδευτών που να είναι προσηλωμένοι στις διαδικασίες και τις πρακτικές της ΔΑΠ. Αποτελεί έτσι αναγκαία συνιστώσα της πολιτικής της ΔΑΠ.

Η ΔΑΠ αμφισβητεί τον *παραδοσιακό ρόλο των «παρεχόντων τη γνώση» επιδιώκοντας να τους μετατρέψει σε «διευκολυντές της μάθησης»* και απαιτεί έτσι νέα μοντέλα κατάρτισης. Τα μοντέλα αυτά πρέπει να περιλαμβάνουν ευρύ φάσμα ευκαιριών για την πρόσθετη κατάρτιση σε ολόκληρη την επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ: Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της ΔΑΠ συνδέονται με την κατανόηση (γνωστικά), τη στάση (συναισθηματικά) και τη συμπεριφορά (πρακτικά) που στοχεύει να επιτύχει στο πλαίσιο των μεμονωμένων ατόμων που μαθαίνουν. Η ΔΑΠ ασχολείται όμως επίσης και με αυτό που επιδιώκει να επιτύχει σε ένα ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο. Οι όροι που περιλαμβάνονται είναι οι εξής:

- Συναισθηματικά αποτελέσματα
- Γνωστικά αποτελέσματα
- Συμμετοχή
- Θετική ειρήνη
- Πρακτικά αποτελέσματα ή αποτελέσματα δράσης
- Υπευθυνότητα
- Κοινωνική συνοχή
- Αλληλεγγύη
- Αειφόρος ανάπτυξη

Συναισθηματικά αποτελέσματα

Τα συναισθηματικά αποτελέσματα συνδέονται με το γεγονός ότι τα άτομα διαμορφώνονται τα ίδια και διαμορφώνουν τις σχέσεις τους σύμφωνα με ορισμένες αξίες.

Οι αξίες που έχει κάποιο άτομο μπορούν να αλλάξουν. Οι αξίες αυτές μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο προβαίνει στη λήψη αποφάσεων. Διευκολύνουν τις επιλογές που γίνονται και συμβάλλουν επίσης στη διάρθρωση του περιβάλλοντός του. Ως αποτέλεσμα αυτής της μεταβαλλόμενης φύσης **η ανάπτυξη αξιών και στάσεων είναι ένα βασικό αποτέλεσμα μάθησης** για τη ΔΑΠ.

Ειδική προσοχή στο πλαίσιο της ΔΑΠ δίνεται σε εκείνες τις αξίες που υποστηρίζουν την ιδέα της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στις αξίες αυτές περιλαμβάνονται: η αναγνώριση και ο σεβασμός του ίδιου και των άλλων, η ικανότητα προσεκτικής ακρόασης των άλλων και η δέσμευση για την ειρηνική επίλυση των διαφορών.

Γνωστικά αποτελέσματα

Ο όρος γνώση συνδέεται γενικά με την αντίληψη και τη γνώση του περιεχομένου. Σε σχέση με τη ΔΑΠ, ο όρος γνώση αφορά ευρύτερα τη γνώση σε τρία επίπεδα: τη γνώση σχετικά με, τη γνώση του και την «τεχνογνωσία» ή διαδικαστική γνώση.

Είναι σημαντικό τα άτομα που μαθαίνουν να γνωρίζουν σχετικά με τους κανόνες της συλλογικής ζωής και σχετικά με τον τρόπο με τον

οποίο οι κανόνες αυτοί αναπτύσσονται καθώς και την προέλευση και το σκοπό τους. Είναι, επίσης, σημαντικό τα άτομα που μαθαίνουν να έχουν μια *αντίληψη των επιπέδων της εξουσίας στο πλαίσιο της κοινωνίας και του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν οι δημόσιοι θεσμοί* σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα κ.ο.κ.

Ωστόσο, η γνώση «σχετικά με» τη δημοκρατική κοινωνία απαιτεί την *ευρύτερη αντίληψη «του κόσμου».* Η γνώση αυτή βασίζεται στη συνειδητοποίηση ότι ο κόσμος βρίσκεται σε μια συνεχή κατάσταση αλλαγής. Για να συμμετέχουν ενεργητικά στην ανάπτυξη της κοινωνίας, τα άτομα που μαθαίνουν πρέπει να έχουν κάποια γνώση *των σχετικών θεμάτων της επικαιρότητας, π.χ.* σχετικά με τα ερωτήματα: «Ποια είναι τα πολιτιστικά δικαιώματα;», «Τι εννοούμε με την έννοια ευθύνη;»

Άλλες μορφές γνώσης αντικατοπτρίζονται στην ιδέα της *«τεχνογνωσίας»* ή της *διαδικαστικής γνώσης*· π.χ. ερωτήματα όπως: «Τι είναι μια αντιπαράθεση απόψεων;» «Ποιες βασικές ενέργειες περιλαμβάνονται σε μια δημοκρατική διαδικασία;». Η γνώση αυτή συνδέεται αξεδιάλυτα με τον πραγματικό χώρο ή τον χώρο των δεξιοτήτων.

Συμμετοχή

Η συμμετοχή αφορά την εξασφάλιση ότι κάθε άτομο μπορεί να λάβει τη θέση του στην κοινωνία και να συμβάλει στην ανάπτυξή της σε όποιο επίπεδο μπορεί.

Η συμμετοχή είναι ζωτικό στοιχείο της δημοκρατικής σταθερότητας, καθώς εμπλέκει τα άτομα στις δημόσιες διαδικασίες λήψης αποφάσεων, γεγονός που αποτελεί ένα από τα βασικά δικαιώματα κάθε ατόμου.

Η συμμετοχή είναι *το καθοριστικό χαρακτηριστικό της ΔΑΠ.* Η συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας σε όλα τα επίπεδα εξαρτάται από τη *βούληση και την ικανότητα των ατόμων να συνδεθούν μεταξύ τους,* αλλά επίσης και να συνδεθούν στο πλαίσιο κοινοτήτων και μεταξύ τους καθώς και με τους θεσμούς που υπάρχουν. Ένα άτομο μαθαίνει περισσότερο για τη συμμετοχή μέσω της συμμετοχής παρά μαθαίνοντας σχετικά με τη συμμετοχή.

Η ΔΑΠ συνεπώς αφορά εξίσου την *προσφορά ευκαιριών για συμμετοχή όσο και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων συμμετοχής και τη μείωση των εμποδίων για τη συμμετοχή.*

Θετική ειρήνη

Η θετική ειρήνη περιγράφει μια κατάσταση κατά την οποία η συλλογική θέληση κατευθύνεται προς την προαγωγή της ειρήνης και την άρση των φραγμών για την ειρήνη. Περιλαμβάνει τη δέσμευση για κοινωνική δικαιοσύνη, υπερβαίνοντας παράλληλα την ιδέα ότι ειρήνη είναι η απουσία φόβου, βίας και πολέμου.

Περιλαμβάνει τη δέσμευση για τη μη βίαιη επίλυση των διαφορών και επιδιώκει να ενθαρρύνει αυτές τις ικανότητες των ατόμων και των ομάδων έτσι ώστε να αντιμετωπίζουν τα κοινωνικά προβλήματα με εποικοδομητικό τρόπο.

Για τους εκπαιδευτές της ΔΑΠ σημαίνει επίσης την προώθηση των δημοκρατικών διαδικασιών στην αίθουσα διδασκαλίας, την αντιμετώπιση ζητημάτων άσκησης εξουσίας ή κατάχρησης εξουσίας καθώς και την επιδίωξη κάθε στιγμή της ενθάρρυνσης των δεξιοτήτων προσεκτικής ακρόασης των άλλων, εποικοδομητικού διαλόγου καθώς και τη δέσμευση για την επίλυση των διαφορών.

**Πρακτικά
αποτελέσματα ή
αποτελέσματα
δράσης**

*Τα πρακτικά αποτελέσματα ή αποτελέσματα δράσης ασχολούνται με την ιδέα της **βελτίωσης της ικανότητας των ατόμων να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ευθύνες στην κοινωνία**. Αυτές είναι οι δυνατότητες που **ενδυναμώνουν το άτομο να αναλάβει ενεργητικό ρόλο και να συμβάλει στο πλαίσιο της κοινότητας** στη διαμόρφωση των υποθέσεων της και στην επίλυση των προβλημάτων.*

Στο πλαίσιο της ΔΑΠ υπάρχει η σαφής αναγνώριση ότι η γνώση, οι στάσεις και οι αξίες αποκτούν νόημα μόνο στην καθημερινή προσωπική και κοινωνική ζωή και έτσι **εκφράζονται ως ικανότητες δράσης**. Αυτές οι ικανότητες περιλαμβάνουν: την ικανότητα της συμβίωσης, της συνεργασίας, της συμμετοχής σε κοινές πρωτοβουλίες, την ικανότητα επίλυσης διαφορών κατά μη βίαιο τρόπο, τη συμμετοχή σε δημόσιες συζητήσεις.

Ευθύνη

Η έννοια των «ευθυνών» συνεπάγεται την ικανότητα αντίδρασης – να αντιδρά κανείς έναντι των άλλων και να είναι υπεύθυνος για τον εαυτό του.

Η ευθύνη μπορεί να θεωρηθεί ως **απάντηση στην εξατομίκευση και τον κατακερματισμό των κοινωνιών μας**. Επιδιώκει να προσφέρει νέες ηθικές βάσεις για τη συμβίωση. Ωστόσο, **δεν πρέπει, ιδίως στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, να υποβιβαστεί στην έννοια της ομοιομορφίας**.

Η ιδέα της **ευθύνης υπάρχει συνεχώς** και, στο μακροσκοπικό επίπεδο, αφορά την κυβέρνηση, ενώ, στο μικροσκοπικό, αφορά τα άτομα. Αναγνωρίζει ότι μεταξύ αυτών των δύο άκρων βρίσκονται δεκάδες χιλιάδες συντελεστές. Περιλαμβάνει επίσης τη συνειδητοποίηση της απόστασης μεταξύ του τοπικού και του πλανητικού. Παραδείγματος χάρη, η έμφαση στην ευθύνη σε τοπικό επίπεδο δεν μπορεί να ενθαρρυνθεί εις βάρος της παγκόσμιας ευθύνης και αντιστρόφως.

Οι ευθύνες στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού περιβάλλοντος συνδέονται με την πρακτική της δημοκρατίας. Η πρακτική αυτή εκτείνεται πέραν της επίδοσης μιας ψήφου. Αφορά τη συμμετοχή στη δημοκρατική διαδικασία σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένης της συζήτησης, της καταπολέμησης της προκατάληψης, της αμφισβήτησης των ανισοτήτων και της δράσης για την ανάπτυξη των κοινοτήτων.

Η ευθύνη ως δημοκρατική πρακτική αφορά την *ικανότητα αναγνώρισης των άλλων και τη θέληση και τις δεξιότητες που απαιτούνται για να τους αντιμετωπίσουμε ως άτομα με δικαιώματα*. Επιπλέον, πρόκειται επίσης για την ενίσχυση σε κάθε άτομο της αντίληψης ότι οι ενέργειές μας μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωση των συνθηκών που απαιτούνται για να διευκολυνθεί όποιος επιδιώκει την εκπλήρωση του ανθρώπινου δυναμικού του.

Κοινωνική συναχή

Η κοινωνική συναχή παρουσιάζει μια «εικόνα της κοινωνίας» που έχει αναλάβει ισχυρή δέσμευση για την προαγωγή των θετικών ανθρώπινων σχέσεων. Προϋποθέτει την αίσθηση του μέλους, την ευημερία των ατόμων και της κοινωνίας.

Η κοινωνική συναχή περιλαμβάνει τη δέσμευση για τη *συνεχή βελτίωση της ποιότητας της ζωής για τα μέλη της με την ενεργητική άρση των φραγμών και των αιτιών διάκρισης.*

Συνδεδόμενος με την ιδέα της θετικής ειρήνης ο όρος αυτός χρησιμοποιείται ευρέως στα έγγραφα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Έτσι αποτελεί μεγάλο τμήμα του σκεπτικού της ΔΑΠ, καθώς αποτελεί επιθυμητό αποτέλεσμα ή στόχο. Στο πλαίσιο αυτό, η ΔΑΠ θεωρείται *ως συμβάλλουσα στην κοινωνική συναχή* μέσω της δέσμευσής της για την προώθηση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της δέσμευσης για τη μη βία.

Αλληλεγγύη

Η αλληλεγγύη συνδέεται με πολλούς τρόπους με την *ικανότητα των ατόμων να υπερβαίνουν τα προσωπικά τους συμφέροντα, να αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των άλλων καθώς και να είναι έτοιμοι να δράσουν προς υπεράσπιση των δικαιωμάτων των άλλων.*

Αποτελεί επίσης βασικό στόχο της ΔΑΠ κατά το ότι επιδιώκει να παράσχει στα άτομα τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αξίες για να ζήσουν πλήρως τη *συλλογική διάσταση της ζωής τους.*

Οι ενέργειες αλληλεγγύης συνδέονται στενά με την ιδέα της δράσης όπως σκιαγραφήθηκε προηγουμένως. Ωστόσο, *η αλληλεγγύη αφορά τόσο μια νοητική κατάσταση όσο και ένα σύνολο συμπεριφορών.*

Αειφόρος Ανάπτυξη

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη είναι ένας *σημαντικός στόχος* στο πλαίσιο της ΔΑΠ. Αναγνωρίζει ότι τόσο οι τοπικές όσο και οι παγκόσμιες διαδικασίες ανάλυσης *πρέπει να επιτύχουν την ισορροπία μεταξύ της κοινωνικής, της περιβαλλοντικής και της οικονομικής μεγέθυνσης.*

Η ΔΑΠ συνεπώς υποστηρίζει την ανάπτυξη από τα άτομα της δέσμευσης στην αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Και το πράττει μέσω της *αύξησης της αντίληψης της έννοιας της ανάπτυξης* καθώς και *των αξιών και δεξιοτήτων που απαιτούνται* για τη συνεργασία με τους άλλους με σκοπό την οικοδόμηση ενός διατηρήσιμου μέλλοντος.

Βιβλιογραφία

Audigier, F., 2000, **Basic Concepts and Core Competencies for Education for Democratic Citizenship**, DGIV/EDU/CIT (2000) 23, Council of Europe, Strasbourg.

Belanger, P., 2001, **Education for Democratic Citizenship: Methods, Practices and Strategies**, Report, Council of Europe, Strasbourg, ISBN 92 871 4509 1.

Bîrzéa, C. 2000, **Project on Education for Democratic Citizenship: A Life-Long Learning Perspective**, DGIV/EDU/CIT (2000) 21, Council of Europe, Strasbourg.

Carey, L. & Forrester, K. 2000, **Sites of Citizenship: Empowerment, Participation and Partnerships**, DECS/EDU/CIT (99) 62, Council of Europe, Strasbourg,

Council of Europe, 2000, **Education for Democratic Citizenship, Teacher Training Courses 1992-1997**, DECS/CIT (98) 53, Council of Europe, Strasbourg.

Council of Europe, 2000, **Sites of Citizenship Brochure**, Council of Europe, Strasbourg

Council of Europe, 2001, **Responsibility: From Principles To Practice**, Report, Council of Europe, Strasbourg, ISBN 92 871 4511 3.

Council of Europe, **Remembrance and Citizenship: From Places to Projects**. Seminar Report, 2000, Council of Europe, Strasbourg, ISBN 92 871 3981 4.

Duerr, K., Spajic-Vkras, V., and Ferreira Martins, I. 2000, **Strategies for Learning Democratic Citizenship**, DECS/EDU/CIT (2000) 16, Council of Europe, Strasbourg

Forrester, K., **Project on 'Education for Democratic Citizenship', Final Conference Report**, 2000, DGIV/EDU/CIT (2000) 41, Council of Europe, Strasbourg.

McCarthy, S. 2000, **Youth Cultures, Lifestyles and Citizenship**, Council of Europe, Strasbourg, ISBN 92 871 3985 7.

O'Shea, K., 2002, **Education for democratic Citizenship: Policies and Regulatory Frameworks**, Report, Council of Europe, Strasbourg, ISBN 92 871 4949 6.

Rus, C. 2001, **Education for Democratic Citizenship and Management of Diversity : Project and Policy Development in Southeast Europe**, DGIV/EDU/CIT (2001) 28, Council of Europe, Strasbourg.

Taylor, M. 2002, **Critical Approach to the Media in Civic Education**, Council of Europe, Strasbourg, ISBN 92 871 4546 6.

